

Министерство образования и науки Украины

**Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»**

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

University of Life Sciences in Lublin, Poland

**Харьковский государственный университет
питания и торговли**

Харьковский национальный университет внутренних дел

Национальный университет «Львівська політехніка»

**ХИМИЯ, БИО- И НАНОТЕХНОЛОГИИ,
ЭКОЛОГИЯ И ЭКОНОМИКА В ПИЩЕВОЙ
И КОСМЕТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ**

**Сборник материалов IV
Международной научно-практической
конференции**

17–18 октября 2016 г.

Харьков 2016

Редакционная коллегия:

Tamaz Mdzhinarashvili, Full Prof., Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Director of biophysical Graduate program, Director of Institute Medical and Applied Biophysics, Тбилиси, Грузия

Ewa Solarska, Prof. dr hab., Department of Biotechnology, Human Nutrition and Science of Food Commodities, University of Life Sciences in Lublin, Польша.

Бобало Ю.Я., д.т.н., проф., ректор Национального университета «Львовская политехника», Украина.

Воронов С.А., д.х.н., проф., Заведующий кафедрой органической химии Национального университета «Львовская политехника», Украина.

Гринченко О.А., д.т.н., проф., зав. кафедрой технологии питания ХДУХТ, г. Харьков, Украина.

Донченко Г.В., д.б.н., проф., член-кор НАНУ, заведующий отделом биохимии коферментов института биохимии им. О.В. Палладина НАН Украины.

Жилякова Е.Т., д.фарм.н., проф. каф. фармацевтических технологий Белгородского гос. национального исследовательского университета г. Белгород, Россия.

Капрельяни Л.Л., д.т.н., проф., зав. кафедрой ОНАХТ, Украина.

Кричковская Л.В., д.б.н., проф. НТУ «ХПИ», Украина.

Панченко Ю.В., к.х.н., доц., заместитель заведующего кафедрой органической химии Национального университета «Львовская политехника», Украина.

Петрова И.А., д.ю.н., к.т.н., проф., Харьковский национальный университет внутренних дел, Украина.

Николенко Н.В., д.х.н., проф., заведующий кафедрой аналитической химии и химической технологии пищевых добавок и косметических средств Днепропетровского ГХТУ, Украина

Швец В.И., академик РАН, зав. каф. бионанотехнологии Московского государственного университета тонких химических технологий им. М.В. Ломоносова, г. Москва, Россия

Шевчук С.В., гл. химик ООО «Аромат», Украина

Химия, био- и нанотехнологии, экология и экономика в пищевой и косметической промышленности : сборник материалов IV Международной научно-практической конференции, 17–18 октября 2016 г. – Харьков, 2016. – 202 с.

В сборнике отражены публикации и ценные предложения о решении проблем и перспектив развития химии, био- и нанотехнологии, экологии и экономики в пищевой и косметической промышленности. В нем содержатся работы специалистов, как научных работников Национального технического университета «Харьковского политехнического института», так и других ВУЗов Украины, Беларуси, России, Европы. Все работы обладают научной ценностью и практическими рекомендациями. Сборник рекомендован для научных работников, которые исследуют проблемы химии, био- и нанотехнологии, экологии и экономики в пищевой и косметической промышленности, а также для преподавателей, аспирантов и студентов высших учебных заведений Украины и других стран.

УДК 620.3:664(063)

<i>Zhukova Ya.F., Petrov P.I., Petryshchenko S.S.</i>	
APPLICATION OF THE FATTY ACID ANALYSIS FOR THE ORGANIC COW'S MILK AUTHENTICATION.....	175
<i>Льяшенко Р.Ю., Рошаль О.Д.</i>	
ОТРИМАННЯ ЕКСТРАКТІВ АНТОЦΙΑНІВ ДЛЯ ПОТРЕБ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ТА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	177
<i>Олійніченко О. В., Жукова Я. Ф., Петрищенко С.С.</i>	
КІЛЬКІСНЕ ВИЗНАЧЕННЯ НАТРІЙ КМЦ МЕТОДОМ СПЕКТРОФЛУОРИМЕТРІЇ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ АКРИДИНОВОГО ОРАНЖЕВОГО.....	179
<i>Манолі Т.А., Герасим Г.С., Кушніренко Н.М., Нікітчина Т.І.</i>	
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ТЕРМОСТАБІЛІЗАЦІЇ НА ЯКІСТЬ ДРАГЛЕПОДІБНИХ КОНСЕРВІВ ІЗ МОРЕПРОДУКТІВ	183
<i>Овсяннікова Т.О.</i>	
АКТИВАЦІЯ ДРІЖДЖІВ <i>SACCHAROMYCES CEREVISIAE</i> МОЛОЧНОЮ КИСЛОТОЮ У ХЛІБОПЕКАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ.....	187
<i>Палвашова Г.І., Нікітчина Т.І.</i>	
ВПЛИВ ПЕКТИНОВИХ РЕЧОВИН НА БІОСТІЙКІСТЬ ФЕРМЕНТОВАНИХ ОВОЧЕВИХ СОКІВ.....	189
<i>Симчук Т.Ю., Голембовська Н.В.</i>	
УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РИБНИХ КОПЧЕНИХ ПРОДУКТІВ....	195
<i>Черный А.А., Савяк Р.П., Кондратов С.А.</i>	
СРАВНЕНИЕ МОДЕЛЕЙ КИНЕТИКИ РАСТВОРЕНИЯ ЛЕКАРСТВЕННЫХ ПРЕПАРАТОВ <i>in vitro</i>	197
<i>Клечак І.Р., Тітова Л.О.</i>	
КУЛЬТИВУВАННЯ БАЗИДІАЛЬНОГО ГРИБА <i>TRAMETES VERSICOLOR</i> НА СЕРЕДОВИЩІ З МОЛОЧНОЮ СИРОВАТКОЮ У ГЛИБИННІЙ КУЛЬТУРІ.....	198
<i>Назарян М. М.</i>	
К ПРОБЛЕМЕ ПРОМЫШЛЕННОЙ РЕАЛИЗАЦИИ ТЕХНОЛОГИЙ И УСТАНОВОК	200

ВПЛИВ ПЕКТИНОВИХ РЕЧОВИН НА БІОСТІЙКІСТЬ ФЕРМЕНТОВАНИХ ОВОЧЕВИХ СОКІВ

Палвашова Г.І., Нікітчина Т.І.

Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса,
e-mail:alex-n@te.net.ua

Відомо, що рослинна сировина, у тому числі і квашені фрукти і овочі, мають значну природну початкову епіфітну мікрофлору. Під час технологічної підготовки сировини, особливо миття, кількість мікроорганізмів дещо знижується, але лишається на досить високому рівні і потрапляє у продукт. Щоб запобігти псуванню та забезпечити мікробіологічну стабільність при зброджуванні, соки піддають різним видам попередньої обробки, вид яких залежить від початкової кількості мікроорганізмів. Тому збільшення у складі соків природних речовин, таких як пектинові речовини, які селективно пригнічують розвиток мікроорганізмів – важлива і актуальна задача у технологічному процесі виготовлення ферментованих фруктових і овочевих соків [1, 2, 3].

Для визначення біостійкості ферментованих фруктових-овочевих соків у залежності від вмісту в ньому пектинових речовин при зброджуванні із застосуванням не тільки заквасок чистих культур молочнокислих бактерій, але і самовільне зброджування, за рахунок епіфітної мікрофлори, були проведені дослідження обліку сапрофітної мікрофлори.

Для одержання ферментованих соків із плодовоовочевої сировини в якості субстрату була обрана білоголова капуста, як джерела вуглеводів. У якості добавок використовували моркву, буряк, гарбуз і яблука, як джерела пектинових речовин [4, 5] у легкодоступній формі, згідно цукрово-кислотного індексу. Всі розроблені овочеві ферментовані соки зброджували двома способами: без додавання заквашувальної мікрофлори при участі епіфітної мікрофлори використовуваних фруктів і овочів та із додаванням лактобактерій *Lactobacillus plantarum* 8P-A3 і *Lactobacillus fermentum* 39.

Для аналізу були взяті дві партії соків – ферментовані та прогріті до 90 ± 5 °C для інактивації ферментних систем. Контрольними зразками були соки, виготовлені із сировини без попередньої обробки – одразу після вилучення. Результати обліку фізіологічних груп сапрофітної мікрофлори у плодовоовочевих соках наведені у табл. 1.

Одержані результати свідчать, що збільшення у складі соку пектинових речовин значно зменшує чисельність мікроорганізмів, що потрапляють у сік.

При цьому чисельність мікроорганізмів залежить від виду лактоферментів, який вноситься у сировину (табл. 1). Найкращою виявилось зброджування *Lactobacillus plantarum* 8P-A3, про що свідчить порівняння показників загальної чисельності мікроорганізмів та їх чисельність за

фізіологічними групами. Так, у зразках із використанням заквасок, загальна чисельність мікроорганізмів у 2,5-2,8 рази менша, ніж у контролі, при *Lactobacillus plantarum* 8P-A3 – у 2,5-2,7 рази, *Lactobacillus fermentum* 39 – у 2,2-2,4 рази, без додавання заквасок – у 1,9-2,2 рази.

Таблиця 1 – Вплив вмісту пектинових речовин на розвиток мікроорганізмів у фруктово-овочевих ферментованих соків

Назва зразка	Вміст пектинових речовин, %	Чисельність мікроорганізмів, тис/1 см ³			
		дріжджі	гриби	бактерії	загальна чисельність
Контроль					
Свіжий капустиано-морквяно-яблучний сік	0,46	163,38	44,32	17,35	225,05
Свіжий капустиано-гарбузово-яблучний сік	0,40	165,85	48,22	13,28	227,35
Свіжий капустиано-буряково-яблучний сік	0,38	167,45	46,54	18,32	232,31
Сік, одержаний після зброджування сировини лактоферментами					
Зброджений капустиано-морквяно-яблучний сік					
Епіфітна мікрофлора	0,58	65,30	22,25	5,5	93,05
<i>Lactobacillus plantarum</i> 8P-A3	0,67	71,25	14,50	3,75	89,50
<i>Lactobacillus fermentum</i> 39	0,64	67,45	12,55	3,40	83,40
Зброджений капустиано-гарбузово-яблучний сік					
Епіфітна мікрофлора	0,50	85,33	26,35	6,5	118,18
<i>Lactobacillus plantarum</i> 8P-A3	0,60	76,25	12,50	2,55	91,30
<i>Lactobacillus fermentum</i> 39	0,53	81,55	13,85	3,34	98,74
Зброджений капустиано-буряково-яблучний сік					
Епіфітна мікрофлора	0,53	80,30	14,05	3,51	97,86
<i>Lactobacillus plantarum</i> 8P-A3	0,62	74,05	11,30	2,10	87,45
<i>Lactobacillus fermentum</i> 39	0,59	75,26	12,25	3,31	90,82

Висока антимікробна активність одержаних зразків пояснюється наявністю пектинових речовин, який має яскраво виражені бактеріостатичні властивості. З літературних джерел відомо про бактеріостатичну дію пектинових речовин на розвиток мезофільної мікрофлори, що підтверджується і нашими дослідженнями [6, 7].

У загальній чисельності мікроорганізмів за всіма варіантами досліджень переважають дріжджі і гриби, а бактерії складають невелику кількість. Переважаюча кількість дріжджів і грибів у ферментованих соках обумовлена рівнем рН середовища – 3,8...4,3, наявністю вуглеводів і незначною кількістю білкових речовин. Епіфітна мікрофлора фруктів та овочів представлена сапрофітами, які не проникають у середину. При подрібненні сировини та під час ферментолізу паралельно з епіфітами вступають у взаємодію і мікроорганізми. Разом вони складають загальну мікрофлору, тому їх початкова кількість має переважаючий вплив на якість ферментованих соків.

У сік можуть потрапляти також патогенні мікроорганізми (дизентерійні та кишково-тифозні бактерії, сальмонели та ін.). Терміни їх виживання досить високі. Тому паралельно з визначенням сапрофітної мікрофлори проводилися дослідження ферментованих соків на наявність патогенних мікроорганізмів. Результати аналізів представлені у табл. 2.

Таблиця 2 – Мікробіологічна оцінка фруктоовочевих ферментованих соків

Назва зразка	МАФAM за КУО у 1 см ³	БГКП у 0,1 см ³	E. coli у 0,1 см ³	St. aureus у 0,1 см ³	Патогенних мікроорганізмів, у т.ч. сальмонели у 50 см ³
1	2	3	4	5	6
Контроль					
Свіжий капустиано-морквяно-яблучний сік	3920	+	-	+	+
Свіжий капустиано-гарбузово-яблучний сік	3450	+	+	-	-
Свіжий капустиано-буряково-яблучний сік	3890	+	-	+	+
Сік, одержаний після зброджування сировини лактоферментами					
Зброджений капустиано-морквяно-яблучний сік					
Епіфітна мікрофлора	734	-	-	-	-
<i>Lactobacillus plantarum</i> 8P-A3	319	-	-	-	-
<i>Lactobacillus fermentum</i> 39	540	-	-	-	-

1	2	3	4	5	6
Зброджений капустиано-гарбузово-яблучний сік					
Епіфітна мікрофлора	685	—	—	—	—
<i>Lactobacillus plantarum</i> 8P-A3	356	—	—	—	—
<i>Lactobacillus fermentum</i> 39	489	—	—	—	—
Зброджений капустиано-буряково-яблучний сік					
Епіфітна мікрофлора	716	—	—	—	—
<i>Lactobacillus plantarum</i> 8P-A3	389	—	—	—	—
<i>Lactobacillus fermentum</i> 39	482	—	—	—	—

За результатами досліджень необхідно відмітити досить високу початкову кількість живих мезофільних аеробних і факультативно-анаеробних мікроорганізмів (МАФМ) у контрольних зразках. Проведення лактоферментації і перехід протопектину у пектинові речовини різко знизила активність розвитку мікроорганізмів. Так, варіація МАФМ за КУО у зразках соків, одержаних після зброджування, коливається від найбільшої при епіфітній мікрофлорі – 685-734 у 1 см³, після використання закваски *Lactobacillus fermentum* 39 – 482-540 у 1 см³, до найменшої, у зразку після використання закваски *Lactobacillus plantarum* 8P-A3 – 319-389 у 1 см³.

У запропонованій нами технології виготовлення фруктово-овочевих ферментованих соків передбачається термічна обробка продукту до 90±5 °С після фільтрування для інактивації ферментних систем, для регулювання кількості молочної кислоти. Тому необхідно було визначити, як вплине температура на антимікробну активність соків. З цією метою аналогічні зразки ферментованих соків були прогріті при вказаній вище температурі. Величина антимікробного ефекту оцінювалась аналогічно попереднім зразкам. Результати досліджень по визначенню сапрофітної мікрофлори у прогрітих зразках представлені у табл. 3.

Таблиця 3 – Вплив пектинових речовин на розвиток мікроорганізмів фруктово-овочевих ферментованих соків після термічної обробки

Назва зразка	Вміст пектинових речовин, %	Чисельність мікроорганізмів, тис/1 см ³			
		дріжджі	гриби	бактерії	загальна чисельність
1	2	3	4	5	6
Контроль					
Свіжий капустиано-морквяно-яблучний сік	0,46	22,1	12,3	73,9	108,3

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6
Свіжий капустино-гарбузово-яблучний сік	0,44	24,5	13,4	78,5	116,4
Свіжий капустино-буряково-яблучний сік	0,39	27,3	14,5	79,4	121,2
Сік, одержаний після зброджування сировини лактоферментами					
Зброджений капустино-морквяно-яблучний сік					
Епіфітна мікрофлора	0,57	9,5	38,5	16,1	64,1
<i>Lactobacillus plantarum</i> 8P-A3	0,65	9,12	12,10	25,6	46,8
<i>Lactobacillus fermentum</i> 39	0,63	9,25	14,6	37,40	61,3
Зброджений капустино-гарбузово-яблучний сік					
Епіфітна мікрофлора	0,51	10,23	18,65	36,5	65,4
<i>Lactobacillus plantarum</i> 8P-A3	0,62	9,37	14,5	26,4	50,3
<i>Lactobacillus fermentum</i> 39	0,54	9,8	26,4	32,1	68,3
Зброджений капустино-буряково-яблучний сік					
Епіфітна мікрофлора	0,52	9,91	17,43	31,8	59,2
<i>Lactobacillus plantarum</i> 8P-A3	0,64	8,95	12,68	21,5	43,1
<i>Lactobacillus fermentum</i> 39	0,56	9,74	21,8	29,8	61,3

Порівняння одержаних даних табл. 2 та 3 показує, що прогрівання соків значно знижує чисельність мікроорганізмів, що розвиваються, за всіма варіантами досліджень – як у контрольних зразках, так і у експериментальних. Відмічається і перерозподіл у фізіологічних групах мікроорганізмів – у непрогрітих соках в усіх варіантах переважали дріжджі, а у прогрітих соках кожен фермент діяв специфічно, вибірково пригнічуючи розвиток у соках дріжджів, грибів або бактерій.

З аналізу даних табл. 2 та 3 виходить, що наявність у складі експериментальних зразків соків підвищеного вмісту пектинових речовин надає значний антимікробний ефект, який стійко зберігається за варіантами досліджень і узгоджується з даними, отриманими при аналізі непрогрітих ферментованих соків.

Так, у контрольних зразках, загальна чисельність мікроорганізмів у 2,0-2,3 рази більша, ніж у зброджених зразках, у 2,3-2,5 разів більша, ніж із

закваскою *Lactobacillus plantarum* 8P-A3, у 1,7-1,9 рази ніж із закваскою *Lactobacillus fermentum* 39, у 1,6-1,7 рази ніж із епіфітною мікрофлорою. Як і у попередніх варіантах з непрогрітими соками, кращим за бактеріостатичністю є варіант соку, одержаного з використанням закваски *Lactobacillus plantarum* 8P-A3.

Отже, збагачення соку пектиновими речовинами дозволяє значно знизити активність розвитку мікроорганізмів у них, надаючи сокам достатньо високих антимікробних властивостей. Дія пектинових речовин на мікроорганізми виявляється у пригніченні росту сапрофітної мікрофлори. Дослідження показали також, що одержаний антимікробний ефект досить стійко зберігається після термічної обробки соку до температури 90 °C. Підвищення антимікробної стійкості ферментованих соків, які одержані із сировини, яка збагачує соки пектиновими речовинами, свідчить про доцільність застосування таких рецептурних композицій для одержання продукту підвищеної біостійкості.

Література

6. Неверова, О.А. Пищевая биотехнология продуктов из сырья растительного происхождения [Текст] / О.А. Неверова, Г.А. Гореликова, В.М. Позняковский // Сибирское университетское издательство. – 2007. – С. - 416.
7. Забодалова, Л.А. Кисломолочные напитки с улучшенными свойствами [Текст] / Л.А. Забодалова, Л.И. Степанова // Пищевая промышленность. – 2006. – № 4. – С. 66-67.
8. Granato, D. Functional foods and nondairy probiotic food development: Trends, concepts, and products / D. Granato, G.F. Branco, F. Nazzaro, A.G. Cruz, & J.A. Faria [Text] // Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety. – 2010. – 9(3). – P. 292-302.
9. Зуев, Е.Т. Функциональные напитки: их место в концепции здорового питания [Текст] / Е.Т. Зуев // Пищевая промышленность. – 2004. – № 7. – С. 90–95.
10. Бакулина, О.Н. Обогащение сокосодержащих напитков [Текст] / О.Н. Бакулина, Т.Е. Лейн // Пищевая промышленность. – 2005. – № 3. – С. 82–84.
11. Потиевский, Э.Г. Медицинские аспекты применения пектина [Текст] / Э.Г. Потиевский, А.И. Новиков. – М.: Медицинская книга, 2002. – 96 с.
12. Кайшева Н.Ш. Анализ пектинов защитного действия [Текст] / Н.Ш. Кайшева, С.Н. Щербак, В.А. Компанцев // Журнал аналитической химии. – 1994. – Т.49, N 11. – С. 1158-1162.